

หลักการสหกรณ์ต่อวิถีประชาธิปไตย

The Cooperative principles on Democratic way

วิฑูรย์ วิทโยภาส¹

Withoon Withayopas

บทคัดย่อ

แนวคิด การบริหารจัดการของสหกรณ์มีความอิสระในการดำเนินการ โดยการจัดตั้งและการดำเนินการนั้นอยู่ภายใต้การจัดการของสมาชิกบนฐานของ อุดมการณ์ ความหวัง การมีส่วนร่วม และหลักการประชาธิปไตย โดยมีหลักการ สำคัญเช่น หลักการรับสมาชิก หลักการรวมทุน หลักการแบ่งกำไร หลักเสมอภาค หลักเสรีภาพ หลักช่วยตนเอง และ หลักสังคมสงเคราะห์ นำไปสู่ความเข้มแข็ง ทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนและพื้นฐานรากฐานของการสร้างประชาธิปไตยใน ระดับชาติ

คำสำคัญ: หลักการสหกรณ์, ประชาธิปไตย, สหกรณ์คลองหลวง

¹ เจ้าหน้าที่ประจำสหกรณ์การเกษตรคลองหลวง จำกัด ปทุมธานี, อีเมล

Abstract

The administration and management concept of the cooperative is independent in its operation. establishing an operation with the management of the upper members who have ideology, hope, participation. and the principles of democracy with the principles of membership Capital Consolidation Principle Principles of profit sharing, principles of equality, principles of freedom, self-help and social work. Leading to the economic strength of the people in the community and the foundations of democracy at the national level.

Keywords: Cooperative principles, Democratic, sahakornkhlongluang

บทนำ

สหกรณ์เป็นองค์กรที่มีศักยภาพในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศต่างๆ เนื่องจากองค์กรนี้สามารถรองรับความต้องการของภาคประชาชนและทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนได้พร้อมกัน ชีตความสามารถของสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในหลายประเทศล้วนสะท้อนให้เห็นว่า สหกรณ์หนึ่งๆ ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในด้านการสร้างความพร้อม เพื่อรองรับการนำการพัฒนาของรัฐที่ต้องการให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเอง ชุมชน และสังคมแวดล้อม โดยมีรัฐเข้าทำหน้าที่แนะนำ กำกับ และส่งเสริม เป็นต้น

อัตราการเติบโตหรือการขยายตัวของจำนวนสหกรณ์ในประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยนั้นมีเพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอด จำนวนสหกรณ์ที่เพิ่มมากขึ้นนี้ ล้วนบ่งชี้ว่า สหกรณ์ถือเป็นการรวมตัวในมิติประชาสังคมประเภทหนึ่งที่ประสบความสำเร็จมากพอๆ กับการเจริญเติบโตของธุรกิจเอกชนในโลกทุนนิยม และ แม้แต่ในประเทศสังคมนิยมเองก็ยังยึดแนวทางสหกรณ์มาเป็นแนวทางหนึ่งในการ พัฒนาประเทศ

ความหมายและความสำคัญของสหกรณ์

ด้วยความเข้าใจพื้นฐานสำคัญของ สหกรณ์เป็นองค์กรรูปแบบหนึ่งที่มาจากคำว่า “สห” ที่หมายถึง การรวมกัน กับคำว่า “กรณ์” ที่หมายถึง การกระทำ ด้วยเหตุนี้ความหมายโดยทั่วไปสหกรณ์จึงหมายถึง การทำงานร่วมกัน หรือ การร่วมมือกัน ทั้งนี้ในภาษาอังกฤษคำว่า “Cooperatives”

ราชบัณฑิตยสถาน (2550) นิยามสหกรณ์ว่า เป็นองค์กรทางเศรษฐกิจ และสังคมที่สมาชิกรวมกันจัดตั้งขึ้นด้วยการลงหุ้นร่วมกัน จัดการรวมกันในการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือบริการตามความต้องการหรือผลประโยชน์อย่างเดียวกันของบรรดาสมาชิก สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิ ออกเสียงได้หนึ่งเสียงในการบริหารสหกรณ์ โดยไม่ขึ้นกับจำนวนหุ้นที่ถืออยู่ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์โคนม คณะบุคคลซึ่งรวมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 นิยามว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกัน
ดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยเหลือตนเองและ
ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542

กล่าวได้ว่า สหกรณ์ หมายถึง องค์กรที่มีความอิสระในการดำเนินการ
โดยการจัดตั้งและการดำเนินการนั้นอยู่ภายใต้การจัดการของสมาชิกบนฐานของ
อุดมการณ์ ความหวัง การมีส่วนร่วม และหลักการประชาธิปไตย

บทบาทของสหกรณ์ต่อสังคม

สหกรณ์ของประเทศต่างๆ นั้น ได้ทำหน้าที่ในการตอบสนองความ
ต้องการของสมาชิกทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากสหกรณ์เป็น
องค์กรที่มีกฎหมายรองรับ เป็นนิติบุคคลที่ถาวร เป็นอิสระ มีส่วนราชการเข้าไป
ช่วยเหลือสนับสนุนตามความจำเป็น รวมทั้งสหกรณ์ยังมีวิธีการแบ่งผลประโยชน์ที่
เกิดขึ้นโดยธรรม เป็นแบบของสหกรณ์โดยเฉพาะ มีลักษณะที่สมาชิกเป็นเจ้าของ
และผู้ใช้บริการในขณะเดียวกัน (สำนักงานทะเบียนและกฎหมาย. 2558) ด้วย
เหตุนี้สหกรณ์จึงมีความสำคัญในหลายด้าน กล่าวคือ

ประการแรก การรวมกันเป็นสหกรณ์ ทำให้มีผลในการต่อรองทั้งในด้าน
การซื้อและการขายสินค้า ที่สมาชิกผลิตได้ และฝึกคนให้รู้จักการพึ่งตนเอง

ประการสอง ทำให้ชุมชนมีความสามัคคี ประองดอง อันจะนำความเจริญ
มาสู่ประเทศชาติได้ สหกรณ์ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ การ
สหกรณ์เป็นวิธีการที่อุ้มชูผู้ที่ยากจนให้มีฐานะดีขึ้น โดยมีได้ทำลายคนมั่งมี จึงมี
ลักษณะเป็นสันตินิยมหรือส่งเสริมสันติภาพ

อีกประการสาม สหกรณ์เป็นแหล่งจัดหาเงินทุนมาให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนในการประกอบอาชีพหลัก

ประการที่สี่ สหกรณ์ช่วยส่งเสริมความรู้ด้านการประกอบอาชีพแก่สมาชิก เช่น แนะนำให้สมาชิกรู้จักพัฒนาการผลิตด้วยวิธีการเกษตรสมัยใหม่ จำหน่ายผลผลิตให้ได้ในราคาสูงขึ้น เป็นต้น

ประการที่ห้า สหกรณ์มีหลักการส่งเสริมความเสมอภาคกันและเป็นประชาธิปไตย โดยให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการออกเสียงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์

ประการที่หก สหกรณ์ฝึกคนให้มีความรู้ ประสบการณ์ รู้จักการประหยัด ทรัพย์และสนับสนุนด้านเงิน ทุน การผลิต ควบคุมการใช้เงินทุนให้เป็นไปตามแผนร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิตและร่วมกันขายผลิตผล ทำให้คนในชุมชนนั้นๆ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

หลักการสหกรณ์ต่อวิถีประชาธิปไตย

จากหลักสหกรณ์ของรอสเตลดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดหลักการสหกรณ์ทั่วไปขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่สหกรณ์ประเภทต่างๆ พึงยึดถือในปัจจุบัน ประกอบด้วยหลัก 7 ประการ คือ

1. หลักการรับสมาชิก

สหกรณ์เป็นองค์กรซึ่งสมาชิกจะต้องมีความเข้าใจการร่วมมือกันอย่างสำนึก เพื่อให้งานของสหกรณ์บังเกิดประโยชน์แก่บุคคลผู้ร่วมงานทุกคน

2. หลักการรวมทุน

สหกรณ์เป็นองค์กรรวมคนที่มีลักษณะนิสัยดียิ่งกว่าเป็นการรวมทุน
ทุนมีความสำคัญในอันดับรองเท่านั้น ถือว่าเงินเป็นของหาได้ง่าย แต่คนดีหายาก

3. หลักการแบ่งกำไร

สหกรณ์ก็เช่นเดียวกับองค์กรธุรกิจอย่างอื่น เมื่อมีกำไรแล้วจะนำกำไร
มาจัดสรร โดยจะเห็นได้ว่าลักษณะการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์การจ่ายเงิน
ปันผลตามส่วนแห่งหุ้นนี้คล้ายกับการให้ดอกเบี้ยแก่เงินฝากในธนาคาร การแบ่ง
กำไรตามวิธีนี้ย่อมถือได้ว่า เป็นวิธีที่ดีและเหมาะสมมาก เพราะเป็นการยุติธรรม
ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และทั้งเป็นการพิสูจน์ได้ว่าการแบ่งเงินปันผลนั้นมิใช่การ
แบ่งกำไร

4. หลักเสมอภาค

สหกรณ์เป็นองค์กรที่ยึดวิธีการแบบประชาธิปไตย ในสหกรณ์สมาชิก
ทุกคนมีสิทธิเสมอภาคกัน จำนวนหุ้นที่ถือก็ดี การมีตำแหน่งหน้าที่ในสหกรณ์ก็ดี
การเป็นสมาชิกแก่อาวุโสกว่าสมาชิกอื่นๆ ก็ดีหาเป็นเหตุให้สมาชิกคนใดมีสิทธิ
พิเศษเหนือยิ่งไปกว่าคนอื่นๆ การที่สหกรณ์ให้สิทธิแก่สมาชิกโดยเสมอภาคกัน
ดังนี้ ก็สืบเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่า การที่บุคคลกลุ่มหนึ่งได้เข้าร่วมมือและ จัด
งานโดยมีความมุ่งหมายเพื่อ ขจัดเสียซึ่งความลำบากเดือดร้อน และอำนวยความสะดวก
สะดวกในการครองชีพของประชาชน ซึ่งส่วนมากหรือโดยทั่วไปมีฐานะค่อนข้าง
ยากจน ถ้าหากแต่ละบุคคลที่รวมนั้นไม่มีสิทธิเสมอภาคกันแล้ว การที่จะปลด
เปลื้องความยุ่งยากลำบากก็ย่อมไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะสมาชิกคนหนึ่งอาจได้รับ
ความช่วยเหลือ อีกคนไม่ได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งย่อมจะเห็นได้ว่าบุคคลที่ไม่ได้รับ
ความช่วยเหลือจะลำบากยิ่งขึ้นไปอีก

5. หลักเสรีภาพ

สหกรณ์เป็นลัทธิเศรษฐกิจที่เคารพต่อสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล สหกรณ์ไม่บังคับให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์เป็นอันขาด เพราะเป็นการกระทำเช่นนั้นจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจัง ในขณะที่สหกรณ์มีความจำเป็นต้องได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกในทางต่างๆ แต่หลักนี้มีข้อยกเว้นอยู่ 2 ประการคือ 1.อาจเป็นการบังคับโดยเด็ดขาดจากรัฐบาล และ 2. การบังคับโดยปริยายจากสหกรณ์ และเสรีภาพในการออกจากสมาชิกภาพ ในเมื่อมีเสรีภาพในการเข้าเป็นสมาชิกในสหกรณ์แล้ว ก็ต้องมีเสรีภาพในการออกจากสมาชิกภาพเป็นของคู่กัน หลักสหกรณ์จึงอนุญาตให้สมาชิกสหกรณ์ทุกคนสามารถลาออกจากสหกรณ์ได้ทุกเมื่อ เพราะตามความเป็นจริงในทางปฏิบัติ เสรีภาพในการออกจากสหกรณ์นี้ถูกจำกัด แต่ทั้งนี้มีความหมายว่าจะไม่ให้ลาออกจากสมาชิกภาพเลยมิได้ เพียงว่าให้ออกโดยมีเงื่อนไขเท่านั้น เมื่อสหกรณ์มีการจำหน่ายหุ้นให้แก่สมาชิก การลาออกย่อมหมายถึง การถอนเงิน การคืนหุ้นย่อมทำได้ 3 วิธี คือ 1. ขายให้แก่สมาชิกในสหกรณ์เดียวกัน 2. ขายให้แก่บุคคลภายนอกที่มีคุณลักษณะที่จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกได้ 3. ขายให้แก่สหกรณ์เพื่อให้เป็นไปตามหลักการของสหกรณ์ และอุดมคติที่จะให้มีเสรีภาพในการออกจากสหกรณ์อย่างแท้จริง สหกรณ์จะกันเงินส่วนหนึ่งของกำไรไว้ เป็นทุนพิเศษสำหรับไว้อซื้อหุ้นของ สมาชิกที่ลาออกจากสมาชิกภาพ ทุนพิเศษนี้เรียกว่า “ทุนรับซื้อหุ้น”

6. หลักช่วยตนเอง

หลักการช่วยตนเองนี้ อาจแยกพิจารณาได้ 3 ข้อ ดังต่อไปนี้ คือ

- 6.1 ไม่อนุญาตให้ออกเสียงแทนกัน
- 6.2 การไม่ช่วยเหลือบุคคลภายนอก

6.3 ไม่ขอความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก

7. หลักสังคมสงเคราะห์

หลักการของรอสเชล ซึ่งวางไว้เมื่อสมัยกว่า 130 ปีที่แล้ว และได้พัฒนาเป็น หลักการสหกรณ์ทั้ง 7 ประการ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น นักสหกรณ์พิจารณากันแล้วเห็นว่า โดยที่สภาวะเศรษฐกิจและสังคมของโลกปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก จึงเห็นว่าควรจะได้มี การสังคายนาหลักสหกรณ์ที่เคยถือใช้กันนั้นเสียใหม่ แม้จะเห็นว่าหลักการส่วนใหญ่ก็นับว่าใช้ได้ดีเหมาะสมอยู่ตลอดมาก็ตาม เหตุนี้ในการประชุมองค์การสัมพันธ์ภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ ครั้งที่ 23 ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2509 ที่ประชุมได้นำเอาหลักการที่ใช้กันอยู่มาพิจารณาและตกลงให้กำหนดหลักสหกรณ์ทั่วไปขึ้นใหม่ ซึ่งใช้ได้สำหรับสหกรณ์ทุกชนิดไว้เป็นสากล 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การเป็นสมาชิกของสหกรณ์ต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ และเปิดโอกาสให้แก่คนทั้งปวงผู้อาจใช้ประโยชน์ในบริการสหกรณ์ได้ ทั้งนี้โดยปราศจากข้อจำกัดที่เสกสรรขึ้น หรือความลำเอียงใดๆ ทางสังคม การเมือง เชื้อชาติ หรือศาสนา

2. สหกรณ์เป็นองค์กรประชาธิปไตย กิจการของสหกรณ์ควรได้รับการจัดการโดยบุคคลที่ได้รับเลือกตั้ง หรือแต่งตั้งตามวิธีที่บรรดาสมาชิกได้ตกลงกัน และที่เขอาจรับผิดชอบได้ สมาชิกของสหกรณ์ชั้นปฐมควรได้มีสิทธิออกเสียงเท่ากัน สมาชิกหนึ่งคนหนึ่งเสียง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะมีผลต่อสหกรณ์เท่ากัน

3. จำกัดอัตราเงินปันผลตามหุ้นเพียงไม่เกินอัตราดอกเบี้ย

4. รายได้สุทธิ (กำไร) อันเกิดขึ้นจากการดำเนินงานของสหกรณ์ ย่อมเป็นของสมาชิกของสหกรณ์นั้น และควรจัดสรรไปตามวิธีอาจหลีกเลี่ยงการที่สมาชิกผู้หนึ่งจะได้ประโยชน์ โดยทำให้สมาชิกผู้อื่นเสียประโยชน์ ทั้งนี้ อาจกระทำโดยมติของสมาชิก ดังต่อไปนี้

4.1 กันไว้เพื่อการพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์

4.2 กันไว้เพื่อการบริการเพื่อส่วนรวม

4.3 แบ่งปันระหว่างสมาชิก ตามส่วนแห่งธุรกิจที่สมาชิกได้กระทำกับสหกรณ์

5. การส่งเสริมการศึกษาอบรมทางสหกรณ์ สหกรณ์ทั้งปวงควรจัดให้มีการศึกษาสำหรับสมาชิก เจ้าหน้าที่สหกรณ์ รวมทั้งประชาชนทั่วไป ในหลักและวิธีการสหกรณ์ ทั้งทางเศรษฐกิจและประชาธิปไตย

6. การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ทั้งปวง เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่บรรดาสมาชิก และชุมชนชนของสมาชิกอย่างดีที่สุด องค์กรสหกรณ์ทั้งปวงควรกันอย่างจริงจังกับสหกรณ์อื่น ทั้งในระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับระหว่างประเทศ

สหกรณ์มีเป็นองค์กรที่ประกอบการทางเศรษฐกิจ แต่แท้ที่จริงแล้วหาได้มุ่งหมายถึงประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจด้านเดียวไม่ หากแต่มุ่งถึงการที่จะส่งเสริมสวัสดิภาพทางสังคมอยู่ด้วย เพราะว่าสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางสังคมเป็นสิ่งเกี่ยวเนื่องกันอย่างอยู่ใกล้ชิด

รายการอ้างอิง

กรมส่งเสริมสหกรณ์.(2558). *สารสนเทศสหกรณ์ในประเทศไทย ปี 2558*. กลุ่ม
ฐานข้อมูลสารสนเทศ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรม
ส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.(2588). *โครงการศึกษาวิจัยการปรับโครงสร้าง
สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและชุมนุมสหกรณ์*. งบประมาณจากกรม
ส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย.(2558). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์*
[อ น เ ต อ ร์ เ นื้ ต] . แ ห ล่ ง ที่ ม า :
<http://webhost.cpd.go.th/rlo/knowledge.html> สืบค้นเมื่อ 2
สิงหาคม 2558